

Man en men: een wereld van verschil

Luk Draye
(KU Leuven)

Deze bijdrage bedoelt het inzicht in de verschillen tussen het Nederlandse voornaamwoord *men* en zijn Duits pendant *man* te verdiepen. Ik probeer aan te tonen dat *men* zich niet alleen vanuit het standpunt van de gebruiksfrequentie significant van *man* onderscheidt, zoals Van der Auwera e.a. (2012) hebben vastgesteld, maar ook vanuit systemisch standpunt: *men* beschikt niet alleen niet over door suppletie geleverde oblique vormen, maar kan daardoor, anders dan *man*, ook niet als naamwoordelijk deel van het gezegde functioneren. Bovenal echter kan *men* niet frasaal uitgebouwd worden. Het Duitse *man* kan de beide nominatieffuncties – onderwerp en naamwoordelijk deel van het gezegde – markeren; zoals de persoonlijke voornaamwoorden van de 1ste en de 2de persoon kan het bovendien frasaal uitgebouwd worden. Dat ondersteunt de stelling van Zifonun (2000:232) dat *man* geen onbepaald voornaamwoord is.

1. Inleiding

Van der Auwera, Gast en Vanderbiezen (2012) onderzoeken het systeem en het gebruik van onpersoonlijke voornaamwoorden met menselijke referentie in het Engels, het Nederlands en het Duits. Ze doen dat om de stelling van Weerman (2006) te herbekijken, die Nederlands (met *men*) ‘tussen Engels en Duits’ (met *man*) situeert. De conclusie van Van der Auwera e.a. is dat vanuit een systemisch oogpunt

“Dutch does end up in the middle, and more to the side of English (in not having ‘I’ and ‘those’) than to the side of German (in sharing ‘man’)” (2012:61).

Vanuit een gebruiksstandpunt is de overeenkomst tussen Engels en Nederlands nog opvallender:

“That Dutch patterns with English is also the conclusion of our study of the frequency of use of the various strategies used for impersonal reference in the languages under investigation.” (ibid.)

In deze bijdrage ga ik op twee aspecten van het Duitse pronomen *man* in die 1° in de Duitse grammaticografie tot nog toe onder de radar zijn gebleven; 2° de afstand tussen Nederlands *men* en Duits *man* groter maken dan Van der Auwera e.a. (2012) hem al hebben aangetoond te zijn en 3° de discussie in de germanistiek over het statuut van *man* duidelijker in de richting van het persoonlijke voornaamwoord en weg van het onbepaalde voornaamwoord sturen dan Zifonun (2000:249) reeds aangaf.¹

2. Morfosyntactische aspecten

Wat de ANS (1997:256) met betrekking tot *men* vaststelt:

“Het voornaamwoord *men* wordt alleen gebruikt als onderwerp van een zin (gecombineerd met een enkelvoudige persoonsvorm)”

heeft een – in die vorm overigens niet terechte – echo in wat Duitse grammatica's schrijven:

“*man* ist unflektierbar und auf die Subjektsfunktion beschränkt” (Zifonun 2000:232).

Correct is dat zowel *men* als *man* onfleeteerbaar is; wat de beide talen duidelijk onderscheidt, is dat het Duits, zoals bekend, de ontbrekende datief- en accusatiefvormen suppletief ontleent aan het (indefiniete) pronomen *einer*. Doordat Nederlandse suppletiefformen ontbreken, dwingt het gebruik ervan in het Duits tot een Nederlandse vertaling met generisch *je*:

- (1) **Man** weiß ja nie, was die **einen** (AKK) fragen.²
Je/*men weet maar nooit wat ze **je** zullen vragen.
- (2) **Man** weiß ja nie, was **einem** (DAT) zustoßen kann.
Je/*men weet maar nooit wat **je** kan overkomen.
- (3) **Man** weiß ja nie, was das Schicksal für **einen** (AKK) bereit hält.
Je/*men weet maar nooit wat het lot voor **je** in petto heeft.

- (4) **Man** weiß ja nie, was die mit **einem** (DAT) vorhaben.
Je/*men weet maar nooit wat ze met **je** zinnens zijn.

Zinnen met *man* zonder erop volgende suppletieve anafoor kunnen wel zonder meer (ook) met *men* worden vertaald:

- (5) **Man** weiß ja nie, was die Zukunft bringt.
Men/je weet maar nooit wat de toekomst brengt.

Merkwaardig is dat de tweede deelbewering, dat *man* tot de subjects-functie zou zijn beperkt, niet op tegenspraak is gestoten, voor zover ik dat kan overzien. Die stelling is immers aantoonbaar niet correct: ook in de tweede systematische 'functie' van de Duitse nominatief, namelijk het *Prädikativ* of het naamwoordelijk deel van het gezegde te markeren, komt *man* – voorspelbaar – voor:

- (6) Max sagt, dass man (NOM) **man selbst** (NOM) sein muss, um ein richtiger Rapper zu sein.
 Max zegt dat men (RECT) **zichzelf** (OBL) moet zijn om een echte rapper te zijn.

Nederlands en Engels gebruiken in deze context de oblique voornaamwoordelijke vormen, Duits consequent de nominatief³, in overeenstemming met wat in die taal ook voor niet pronominale *Prädikative* geldt:

- (7) Also versucht Obama, **er selbst** (NOM) / ***sich selbst** (AKK/DAT) zu bleiben, sich nicht zu verbiegen.
 Dus probeert Obama **zichzelf** (OBL) / ***hijzelf** (RECT) te blijven, zich niet krom te buigen.
- (8) Das Geheimnis einer stilvollen Braut ist, ganz **sie selbst** (NOM) / ***sich selbst** (AKK/DAT) zu bleiben.
 Het geheim van een stijlvolle bruid is helemaal **zichzelf** (OBL) / ***zijzelf** (RECT) te blijven.
- (9) Wir Menschen werden nur frei und beginnen erst wirklich zu leben, wenn wir es wagen, **wir selber** (NOM) / ***uns selber** (AKK/DAT) zu sein.

Wij mensen worden slechts vrij en beginnen pas echt te leven als we **onszelf** (OBL) / ***wijzelf** (RECT) durven te zijn.

Zoals ik in Draye (2009:255ff.) heb proberen aan te tonen, zijn er redenen om aan te nemen dat het mechanisme van de *Gleichsetzung* of casuscongruentie, dat oorspronkelijk de naamval van het *Prädikativ* stuurde, onder druk staat en dat de nominatief zich als onafhankelijke *Prädikativkasus* aan het etableren is. Aanwijzingen daarvoor levert de naamvalskeuze van het *Prädikativ* in AcI-structuren met een koppelwerkwoord: daar is een overgang vast te stellen van de accusatief – de logisch te verwachten *Gleichsetzungskasus* na een onderwerp in die naamval – naar de morfosyntactisch geïsoleerde nominatief:

- (10) Ich hätte die Teile dieser Persönlichkeiten übernehmen sollen, die zu mir passen und **mich** (AKK(= onderw. in AcI))) **einen besseren Menschen** (AKK(=pred.)) werden lassen.
Ik had die kenmerken van die persoonlijkheden moeten overnemen die bij me passen en die me een beter mens laten worden.

- (11) Er(= Mandela, L.D.) lässt mich (AKK(=ond.) ein besserer Mensch (NOM (=pred.)) werden wollen.
Hij laat me een beter mens willen worden.

Diezelfde beweging is er bij pronominale *Prädikative* (12,13), ook in het geval van *man* (14,15). De voorbeelden (12) en (14) hebben, op grond van het principe van naamvalscongruentie met het onderwerp van de AcI-structuur, de historisch te verwachten accusatief, in (13) en (15) onttrekt het *Prädikativ* zich aan die congruentie en staat in zijn 'eigen' naamval, de nominatief:

- (12) Hmm, der schönste Liebesbeweis? [...] Dinge, die mir wichtig sind, zu akzeptieren, auch wenn er sie als unwichtig einstuft, **mich selbst** (AKK (=ond.)) einfach **mich selbst** (AKK (= pred.)) sein zu lassen, und das jeden Tag aufs Neue.
Hmm, het mooiste bewijs van liefde? Dingen die voor mij belangrijk zijn te accepteren, ook als hij ze onbelangrijk vindt; mezelf (OBL) eenvoudig weg mezelf (OBL) te laten zijn, en dat iedere dag opnieuw.

- (13) Würdest du **mich** (AKK (=ond.)) einmal einfach **ich selbst** (NOM (=pred.)) sein lassen
so dass ich scheinen kann
mit meinem eigenen Licht.
Lass **mich** (AKK (=ond.)) **ich selbst** (NOM (= pred.)) sein.
Würdest du **mich** (AKK (=ond.)) **ich selbst** (NOM (=pred.)) sein lassen.
[Duitse vertaling van de song *Let me be myself* (3 Doors Down)]
Wil je **me** (OBL) asjeblief gewoon eens **mezelf** (OBL)/***ikzelf** (RECT) laten zijn
zodat ik kan schijnen
met mijn eigen licht.
Laat **me** (OBL) **mezelf** (OBL)/***ikzelf** (RECT) zijn.
Wil je **me** (OBL) asjeblief **mezelf** (OBL) /* **ikzelf** (RECT) laten zijn.
- (14) Ich glaube, eines der wichtigsten Dinge im Leben ist, **man selbst** (NOM (=pred.)) zu bleiben, und auch **andere** (AKK) **sich selbst** (AKK (=pred.)) bleiben zu lassen...
Ik geloof dat een van de belangrijkste dingen in het leven is, **jezelf** (OBL)/* **menzelf** (RECT) te blijven en ook **anderen** ('OBL') **zichzelf** (OBL) te laten blijven.
- (15) Der Lehrer setzte alles daran, **einen** (AKK (=ond.)) immer **man selbst** (NOM (= pred.)) bleiben zu lassen.
De leraar deed er alles om **je**//**iemand** (OBL) altijd **jezelf**//**zichzelf** (OBL)/* **menzelf** te laten blijven.

Het besluit van deze sectie kan zijn dat *man* niet alleen in de onderwerpsfunctie, maar ook in die van het *Prädikativ* voorkomt, en dat het zich in die laatste functie, wat de keuze van de naamval betreft, volledig parallel gedraagt met (andere) persoonlijke voornaamwoorden.

3. Numeruscongruentie in de relatiefzin en functionele uitbreiding naar *man*

In het Nederlands en het Duits is er, via het relatiefpronomen, een congruentierelatie tussen het antecedent en zijn attribuut, de relatiefzin. Die congruentierelatie heeft in eerste instantie betrekking op de varia-

belen *numerus* en – in het enkelvoud – *genus*, maar uiteraard niet op de variabele *casus* of *functie*:

- (16) **Het kind** (N.Sg.; LVW) **dat** (N.Sg.; OND) jou kent, ken ik ook.
Das Kind (N.Sg.; AKK), **das** (N.Sg; NOM) dich kennt, kenne ich auch.
De man (M. Sg.; OND) **die** (M.Sg.; LV) jij kent, kent mij ook.
Der Mann (M.Sg; NOM), **den** (M.Sg; AKK) du kennst, kennt mich auch.
De vele vrouwen (Pl.; LVW) **die** (Pl.; MWV) hij het hof heeft gemaakt, herinnert hij zich al lang niet meer.
Der vielen Frauen (Pl.; GEN), **denen** (Pl.; DAT) er den Hof gemacht hat, erinnert er sich schon längst nicht mehr.

Minder opvallend is dat er ook voor de variabele *persoon* een congruentierelatie tussen antecedent en relatiefzin bestaat; in het Nederlands⁴ gaat die relatie voorbij aan het feit dat het relatiefpronomen inherent van de derde persoon is: als het antecedent van de eerste of de tweede persoon is en het relatiefpronomen onderwerp van de relatiefzin, neemt het finiete werkwoord de persoon van het antecedent over en zet zo het relatiefpronomen als het ware tussen haken:

- (17) Eerder, dacht ik, zou een lichaam een ziel kunnen missen dan ik jou, **jij** (Sg. 2) **die** (Sg. 3; RECT) mijn vriend **bent** (Sg.2)/***is** (Sg.3), Basilius, dienaar van Christus.
- (18) Nadat Leander Hero omhelsd had, zei hij: „O mijn enige genoeg, wijs me alsjeblieft niet af en laat toe dat ik (Sg.1), **die** (Sg.3; RECT) jou liefheb (Sg.1)/***liefheeft** (Sg.3) naar jouw huis kom.“

In het hedendaagse Duits is de situatie anders en zijn er, zoals in Duden (2005:1012) – niet geheel correct noch volledig – wordt beschreven, wat persoonscongruentie betreft twee strategieën (maar niet de Nederlandse):

“Wenn sich ein Relativpronomen als Subjekt eines Relativsatzes auf ein Personalpronomen der 1. oder der 2. Person bezieht, wird normalerweise nach dem Relativpronomen die passende Nominativform des Personalpronomens eingefügt:

*Wir, die **wir** immer vor zu engen Beziehungen gewarnt **haben**, werden nun mit angegriffen.*

Das finite Verb des Relativsatzes sowie darin vorkommende Reflexivpronomen oder possessive Artikelwörter kongruieren dann mit dem Personalpronomen:

*Ich, die **ich** in dieser Situation **mein** Bestes versucht **habe**.*

*Für **mich**, der **ich** ja die Regeln nicht **kannte** und nicht einmal den Ort, der **ich** nicht einmal **wusste**, ob ich überhaupt eingeladen war [...]*

*Es muss besonders schlimm sein für **euch**, die **ibr** **euch** so gefreut **habt**.*

Wenn das Personalpronomen weggelassen wird, stehen das finite Verb sowie Reflexivpronomen und possessive Artikelwörter in der 3. Person. Diese Konstruktion ist aber nur üblich, wenn der Relativsatz dem Personalpronomen nicht unmittelbar folgt:

*Was kann **ich** tun, **der** krank und hilflos **ist**?*

Daneben mit Personalpronomen:

*Was kann **ich** tun, der **ich** krank und hilflos **bin**?*

Wenig üblich:

***Du**, die so etwas erlebt **hat**...*

***Wir**, die sich so gefreut **haben**...*

Stattdessen:

***Du**, die **du** so etwas erlebt **hast**...*

***Wir**, die **wir** uns so gefreut **haben**...⁴⁵*

De ontwikkelingsgeschiedenis van deze – ietwat verrassende – regeling van de persoonscongruentie beschrijft Paul (1920:194 ff.): het Duits heeft de oorspronkelijke regeling, zoals ze in het Nederlands behouden is gebleven, opgegeven en is naar het hierboven beschreven systeem overgegaan, eerst naar persoonscongruentie met het relatiefpronomen, rond 1500 naar de vandaag normale heropname van het antecedent in de nominatief onmiddellijk na het relatiefpronomen in onderwerpsfunctie.

De beschrijving in Duden heb ik als niet geheel correct noch volledig omschreven. Dat heeft er in mindere mate mee te maken dat niet wordt gezegd dat de beleefdheidsvorm, die formeel van de derde persoon is

maar functioneel met een tweede persoon overeenkomt, zich ook in het fenomeen van de heropname inschakelt, hoewel dat hier voor de persoonsmarkering van het finiete werkwoord formeel ‘overbodig’⁶ is, tenminste bij meervoudreferentie:

- (19) Jetzt frage ich aber die Regierung: wollen **Sie** (NOM Pl.3), **die** (NOM Pl. 3) **Sie** (NOM Pl. 3) nicht zur Arbeit hier versammelt **sind** (Pl. 3), sondern zur Geburtstagsfeier, wollen Sie gutwillig dem Volke zurückgeben, was dem Volke gehört? (Erich Mühsam)
Nu vraag ik echter aan de regering: wilt u, die hier niet samengekomen bent om te werken, maar voor een verjaardagsfeest, wilt u goedschiks aan het volk teruggeven, wat het volk toekomt?

Als met de beleefdheidsvorm een enkele persoon aangesproken wordt, is de heropname van het antecedent wel functioneel, nu evenwel niet voor de persoonscongruentie, maar voor de numeruscongruentie:

- (20) Sehr geehrter Herr Mayer, [...] auch die ruhige und sachliche kompetente Art von **Ihnen**(DAT Pl. 3), **der**(NOM Sg. 3) **Sie** (NOM Pl. 3) immer geduldig auf all unsere Fragen und Wünsche eingegangen **sind**(Pl. 3), war sehr überzeugend.
Geachte heer Mayer, [...] ook de rustige en zakelijke, competente handelwijze van u, die altijd geduldig op al onze vragen en wensen bent ingegaan, was erg overtuigend.
- (21) Wir freuen uns auf die Zusammenarbeit mit **Ihnen** (DAT Pl.3), Frau Bundeskanzlerin, **die** (NOM Sg. 3) **Sie** (NOM Pl. 3) sich, wie ich weiß, neben dem professionellen Fußball auch im hohen Maße für die gemeinnützigen Felder unseres Sports **interessieren** (Pl. 3). Ich denke, wir werden gemeinsam für unser Land noch einiges erreichen können.
Wij verheugen ons op de samenwerking met u, mevrouw de bondskanselier, die, naar ik weet, behalve in het professionele voetbal ook hogelijks geïnteresseerd bent in die aspecten van onze sport die van algemeen nut zijn.

Een veel interessantere vaststelling laat Duden zich ontgaan door er niet op te wijzen dat ook het pronomen *man* en zijn suppletievormen *einen* en *einem* als antecedent van een relatiefzin kunnen functioneren⁷ én dat

man daarenboven aan het net beschreven fenomeen van heropname in de relatiefzin participeert, zoals uit de volgende voorbeelden blijkt:

- (22) Es ist doch immer interessant zu hören, wie **man, der man** sich selbst für den Nabel der Welt hält, in unserem Falle übrigens vollkommen zu Recht, von außen wahrgenommen wird.
- (23) Schön, wenn **man, der man** glaubt, schon viel zu kennen, trotzdem und immernoch auf bislang unbekannte, wirklich gute Autoren stößt.
- (24) „Ach so ist das“, denkt **man, der man** hinter der bombastischen Ballade von Bowies letztem Album *Heathen* bislang irgend etwas Bedeutungsvolleres vermutet hatte als eine Hymne auf den humorigen Handpuppenmann.
- (25) Häufig genug allerdings begegnet **einem, der man** sich im strömenden Regen nur bis zur Nasenspitze eingepackt fortbewegt, mitten auf der Hauptstraße ein Valländer, der lediglich mit einem Pullover bekleidet ist.
- (26) Es kann sein, dass die Brunnenstraße irgendwann nichts Besonderes mehr für mich ist. Sie ist dann eine normale, konforme Straße wie viele andere auch. Vielleicht ist es aber auch nur der Blick, der **einen, der man** selber konform geworden ist, nicht mehr das Besondere entdecken lässt.
- (27) Und der Schaden eines solchen Unglücks besteht nicht vielleicht darin, daß man nicht siegt; dieses letzte ist ja nur der noch sichtbare, klare, gesunde Kern des weiterhin verschwimmenden grenzenlos werdenden Unglücks, das **einen, der man** doch den Kreis umlaufen sollte, in das Innere des Kreises treibt.
- (28) Die Leute, für die Zugfahren wiederum die Regel darstellt, erkennt man ebenso unverzüglich. Entweder sind dies Großfamilien oder, klar: Studenten. Letztgenannte treten bereits auf dem Bahnsteig zum ersten Mal negativ in Erscheinung, wenn sie **einen, der man** grad die letzten Seiten von David Sedaris *Revue* passieren lässt und sich auf die weitere Lektüre wie seinen Yufka

freut, gänzlich unverhofft von der Seite anblaffen, ob man denn zufällig mit dem Wochenend-Ticket führe.

Het is overbodig erop te wijzen dat een frasale uitbouw van *men* totaal uitgesloten is, net zoals overigens een uitbouw van het andere onpersoonlijke (deel)alternatief *je* dat is. De voorbeelden (22)-(28) kunnen dus niet naar het Nederlands worden vertaald zonder de relatiefzin op te geven:

- (22') Het is altijd interessant te horen, hoe **men/je** [, ***die** zichzelf als de navel van de wereld beschouwt, in ons geval overigens volkomen terecht,] van buitenaf wordt gepercipieerd.
- (23') Het is mooi als **men/je** [, ***die** meent reeds veel te kennen,] toch altijd op nog onbekende, werkelijk goede auteurs uitkomt.
- (24') „Zo is dat dus“ denkt **men**/denk **je**[, ***die** achter de bombastische ballade van Bowies laatste album Heaven totnogtoe iets betekenisvollers had vermoed dan een hymne op een humeurige poppenspeler.]
- (25') Vaak genoeg echter komt **je**[, ***die** je alleen maar tot de neus ingepakt in de gietende regen voortbeweegt] midden op de hoofdstraat een Valländer tegemoet die slechts een pullover aanheeft.
- (26') [..] Misschien is het ook slechts je blik die **je**[, ***die** zelf geconformeerd bent] niet langer het bijzondere laat ontdekken.
- (27') het [..] ongeluk, dat **je** [, ***die** eigenlijk rond de kring zou moeten lopen] naar het binnenste van de kring drijft.
- (28') [..] als ze **je** [, ***die** net de laatste bladzijden van David Sedaris de revue laat passeren en je op de verdere lectuur en op je *dürüm* verheugt] helemaal onverwacht zijdelings aanblaffen en willen weten of je misschien toevallig met het weekendticket reist.

Overigens dient de heropname van *man* in voorbeelden als (22)-(28) geen enkel vormelijk doel: ook zonder die heropname zou er geen congruentieprobleem zijn, omdat het antecedent, tenminste naar de vorm, van de derde persoon enkelvoud is. De heropname kan moeilijk anders gemotiveerd worden dan door een (in oorsprong allicht hypercorrecte) functionele gelijkschakeling met die – persoonlijke – voornaamwoorden waar heropname een als problematisch ervaren rechtstreekse persoonscongruentie tussen antecedent en werkwoord van de relatiefzin vermijdt.

Tenslotte is het interessant vast te stellen dat de voorbeelden (22)-(28) alle een “kontextuell eingebettetes partikuläres *man*” (Zifonun 2000:240) bevatten en geen al dan niet “kontextuell eingebettetes generisches *man*”: *man* is in deze voorbeelden met behoud van betekenis alleen inwisselbaar tegen *jemand* of *irgendjemand*, en niet tegen *jeder* (*der überhaupt in Frage kommt*), *jedermann*, *alle*. De niet-generische, particuliere interpretatie wordt uiteraard (mede) door de attribuering veroorzaakt. Wat de persoonsreferentie betreft, lijken ze alle tot Dimova’s *specherinklusive* type (1981:45f.) te behoren en dus voor een eerste persoon – *ik/ich* of *wij/wir* – te staan.

4. Besluit

Ik meen dat het voorgaande toelaat te besluiten dat

1° *men* zich niet alleen vanuit het standpunt van de gebruiksfrequentie significant van *man* onderscheidt, zoals Van der Auwera e.a. (2012) hebben aangetoond, maar ook vanuit systemisch standpunt: *men* beschikt niet alleen niet over door suppletie geleverde oblique vormen, maar kan daardoor, anders dan *man*, ook niet als naamwoordelijk deel van het gezegde functioneren. Bovenal echter kan *men* niet frasaal uitgebouwd worden;

2° *man*, zoals te verwachten, de beide morfosyntactische nominatief-functies – subject en naamwoordelijk deel van het gezegde – kan markeren; dat het, zoals de persoonlijke voornaamwoorden van de 1ste en de 2de persoon, frasaal uitgebouwd kan worden, wat niet eerder lijkt te zijn geregistreerd; dat de frasale uitbouw van *man* moeilijk anders dan onder invloed van die persoonlijke voornaamwoorden tot stand kan zijn gekomen omdat hij er alle vormkenmerken van vertoont, met inbegrip van de – *in se* formeel overbodige – heropname in de relatiefzin bij subjectfunctie van het relatiefpronomen; dat dit alles de stelling van Zifonun (2000:232) dat *man* geen onbepaald voornaamwoord is, ondersteunt en het laatste voorbehoud wegneemt om *man* als een persoonlijk voornaamwoord te beschouwen.

Noten

1. Met dank aan een anonieme beoordelaar voor de nuttige opmerkingen en vragen bij een eerdere versie.
2. Behalve waar anders aangegeven, komen de voorbeelden van het internet. Dat geldt uiteraard niet voor de vertaling ervan, noch voor (15) en (16), die eigen

- voorbeelden zijn. (15) heb ik aan het oordeel van mijn informanten, Elwys de Stefani, Martin Kohlrausch, Stefan Schorn en Benedikt Szmrecsanyi onderworpen, die ik voor hun medewerking dank.
3. Zwitsers Duits heeft de beide strategieën; daar komt naast de Standaardduitse ook de Nederlands-Engelse strategie voor:
Er versuchte, **er selbst** (RECT=NOM)/**sich selbst** (OBL= AKK) zu bleiben.
Vgl. Draye 2009:256 vn. 9.
 4. En ook in het Engels, het Frans, het Italiaans en het Spaans:
It was really well done, and **I**(Sg.1), **who**(Sg.3) always **am**(Sg.1) afraid that I'll be misquoted, was represented honestly I think.
Qu'est-ce que je peux faire, **moi**(Sg.1) **qui** (Sg.3) **suis**(Sg.1) toujours gelée ?
Sono io il tempo, sono io, **io**(Sg.1) **che** (Sg.3) **parlo** (Sg.1), sono io, io(Sg.1) **che**(Sg.3) sono(Sg.1) un sentimento, un giorno meno spento, un movimento.
En mi casa vivimos 4 personas, **yo** (Sg. 1) **que** (Sg. 3) **soy** (Sg. 1) peruano, mi papa que es ecuatoriano, mi mama que es brasileña y la empleada.
 5. Wanneer een betrekkelijk voornaamwoord als onderwerp van een betrekkelijke bijzin een persoonlijk voornaamwoord van de 1ste of de 2de persoon als antecedent heeft, wordt normaal gezien na het betrekkelijke voornaamwoord de passende nominatiefvorm van het persoonlijke voornaamwoord ingevoegd:

Wir, die wir immer vor zu engen Beziehungen gewarnt haben, werden nun mit angegriffen.

Wij, die altijd voor te nauwe relaties gewaarschuwd hebben, worden nu mee aangevallen.

Het vervoegde werkwoord van de betrekkelijke bijzin en erin voorkomende wederkerige voornaamwoorden of bezittelijke determinatieven congrueren dan met het persoonlijke voornaamwoord:

Ich, die ich in dieser Situation mein Bestes versucht habe.

Ik, die in deze situatie al het mogelijke geprobeerd heb.

Für mich, der ich ja die Regeln nicht kannte und nicht einmal den Ort, der ich nicht einmal wusste, ob ich überhaupt eingeladen war [...]

Voor mij, die de regels niet kende en niet eens de plaats, die niet eens wist of ik überhaupt uitgenodigd was [...]

Es muss besonders schlimm sein für euch, die ihr euch so gefreut habt.

Dat moet bijzonder erg zijn voor jullie, die zich zo verheugd hebben.

Als het persoonlijke voornaamwoord weggelaten wordt, staan het vervoegde werkwoord en wederkerige voornaamwoorden in de 3de persoon. Deze constructie is echter alleen dan gebruikelijk wanneer de betrekkelijke bijzin niet onmiddellijk op het persoonlijke voornaamwoord volgt:

Was kann ich tun, der krank und hilflos ist?

Wat kan ik doen, (ik) die ziek en hulpeloos is.

Daarnaast met persoonlijk voornaamwoord:

Was kann ich tun, der ich krank und hilflos bin?

Wat kan ik doen, (ik) die ziek en hulpeloos ben?

Weinig gebruikelijk:

Du, die so etwas erlebt hat...

Jij, die zo iets beleefd heeft

Wir, die sich so gefreut haben...

*Wij, die *zich zo verheugd hebben*

In plaats daarvan:

Du, die du so etwas erlebt hast...

Jij, die zoiets beleefd hebt

Wir, die wir uns so gefreut haben...

Wij, die ons zo verheugd hebben

6. Dat is het synchroon gezien overigens ook voor de eerste persoon meervoud, die steeds met de derde persoon meervoud samenvalt (*wir=sie binden*; *wir=sie fragen* etc.), maar dat in oudere taalfases niet deed (Middelhoogdt. *wir binden* > < *sie bindent*; *wir fragen* > < *sie fragent* etc.)
7. Dit is in tegenspraak met de stellige bewering van Zifonun (2000:235): “*man* ist phrasal nicht erweiterbar.”

Geraadpleegde literatuur

- ANS 1997. *Algemene Nederlandse Spraakkunst [ANS]*. Walter Haeseryn, Kirsten Romijn, Guido Geerts, Jaap de Rooij & Maarten C. van den Toorn (red.). Groningen: Martinus Nijhoff & Deurne: Wolters Plantyn.
- Dimova, Anna 1981. Die Polysemie des Pronomens *man* in der deutschen Gegenwartssprache und die Kontextbedingungen für seine Monosemierung. *Beiträge zur Erforschung der deutschen Sprache* 1. 41-75.
- Draye, Luk 2009. Nominativ. In Elke Hentschel & Petra M. Vogel (Hrsg.), *Deutsche Morphologie*. Berlin & New York: Walter de Gruyter. 249-259.
- Duden 2005. *Die Grammatik* (Duden Band 4). Mannheim, Leipzig, Wien & Zürich: Dudenverlag.
- Paul, Hermann 1920. *Deutsche Grammatik Band IV Teil IV: Syntax (zweite Hälfte)*. Halle an der Saale: Verlag von Max Niemeyer.
- Van der Auwera, Johan, Volker Gast & Jeroen Vanderbiesen 2012. Human impersonal pronoun uses in English, Dutch and German. *Leuvense Bijdragen* 98. 27-64.
- Weerman, Fred 2006. It's the economy, stupid! Een vergelijkende blik op *men* en *man*. In Mathias Hüning, Ulrike Vogl, Ton van der Wouden & Arie Verhagen (red.), *Nederlands tussen Duits en Engels*. (SNL-reeks 15). Leiden: SNL. 19-47.
- Zifonun, Gisela 2000. “*Man lebt nur einmal*.” Morphosyntax und Semantik des Pronomens *man*. *Deutsche Sprache. Zeitschrift für Theorie, Praxis, Dokumentation* 28. 232-253.